

Motion till riksdagen

1988/89:A5

av Sonja Rembo m. fl. (m)

med anledning av prop. 1988/89:109 om ny inriktning
av arbetsmarknadspolitiska åtgärder för unga

1 Inledning

Några av de mest betydelsefulla besluten för en ung människa rör utbildning och yrkesval. Kraven på utbildning ökar. Det finns en klyfta mellan skolsystemet och arbetslivet som en ung människa måste överbrygga. Arbetslivet ställer andra krav än skolan.

De allra flesta ungdomar klarar utbildningsval och övergången mellan skolgång och förvärvsarbete bra. För närvarande råder, på grund av konjunkturen och de mindre ungdomskullarna, ett mycket gynnsamt läge på arbetsmarknaden. Detta återspeglar sig också beträffande arbetsmarknads-läget för ungdomar.

Under början och mitten av 1980-talet var ungdomsarbetslösheten, delvis på grund av konjunkturen, inte minst på grund av den s.k. ungdomspuckeln, omfattande. I dag har ungdomsarbetslösheten betydligt mindre omfattning. Anledningen till att ungdomsarbetslösheten ändå är förhållandevis hög och att ett avsevärt antal ungdomar går arbetslösa under lång tid är att dessa antingen är bosatta på orter med speciella arbetsmarknadsproblem och har en utbildning som inte ger ett gott utgångsläge på arbetsmarknaden eller att de har medicinska eller sociala handikapp. Även invandraringdomar kan ha särskilda problem.

Andra orsaker till att ungdomar går arbetslösa trots uttalad brist på arbetskraft på många områden står att finna i den stela arbetsmarknad vi har i Sverige på grund av de inlåsnings effekter som åstadkommit av lagar och avtal och det förhållandet att en avsevärd del av arbetsmarknaden domineras av offentliga monopol. Dessa förhållanden belyses närmare i vår motion 1988/89:A285 om arbetsmarknadspolitiken.

Statsmakternas ansvar för unga människors inträde på arbetsmarknaden måste i första hand vara att skapa förutsättningar för att ungdomar skall kunna få och tillgodogöra sig en lämplig utbildning. Vi har i andra sammanhang föreslagit en annorlunda utformning av den praktiska yrkesutbildningen. Våra förslag skulle skapa en bättre anknytning mellan skolan och näringslivet. För den enskilde eleven på de praktiska yrkeslinjerna skulle det innebära att steget från skola till förvärvsarbete blev lättare att ta. Vårt förslag till en modern yrkesutbildning återfinns i motion 1988/89:Ub289.

Alltför många väljer en utbildning som inte utgör en inkörsport till arbetsmarknaden. Andra fullföljer inte en från början lämplig utbildning. Det är därför nödvändigt att det erbjuds möjligheter till kompletterande utbildning.

De flesta ungdomar som kommer ut på arbetsmarknaden har förmåga att på egen hand finna ett arbete. De som, efter egna försök, av olika anledningar inte får anställning bör – i de fall kompletterande utbildning inte är aktuell – få hjälp i första hand med att söka arbete, i andra hand med att få praktikplats.

2 Särskilda insatser för ungdomar

Regeringens förslag innebär att det nuvarande systemet med ungdomslag avskaffas och ersätts med inskolningsplatser. Det är bra att ungdomslagen nu försvinner. Ungdomslagsplaceringar på deltid har visat sig vara ett olämpligt sätt att hjälpa ungdomar utan arbete. Systemet leder till inlåsnings effekter. Eftersom ungdomslagsplaceringarna sker i den offentliga sektorn inriktas de unga mot en delarbetsmarknad, där formella utbildningsmeriter är förhållandevis mera betydelsefulla för att kunna erhålla fast anställning. Den offentliga sektorn utvecklas inte heller på samma sätt som den privata sektorn. Vi har ett flertal gånger föreslagit att ungdomslagen avskaffas och ersätts av andra former av utbildning och arbete för unga.

Systemet med inskolningsplatser som regeringen introducerade för några år sedan är ett steg i rätt riktning. Inskolningsplatserna finns inom den privata sektorn. Regeringen föreslår nu att inskolningsplatser skall kunna anordnas även inom den offentliga sektorn.

Vi har, senast i motion 1988/89:A285 och mera utförligt i motion 1987/88:A263 föreslagit ett antal åtgärder för att hjälpa ungdomar att komma in på arbetsmarknaden.

Vi slog fast en turordning för olika åtgärder:

I första hand skall varje ung persons vilja och möjligheter att på egen hand skaffa ett arbete uppmuntras och tas till vara. Om hon eller han inte fått något arbete inom rimlig tid, skall det finnas ett utvidgat uppföljningsansvar som innebär:

- Vägledning för elever som inte vet vad de skall läsa i gymnasieskolan eller inom den företagsförlagda yrkesutbildningen. Möjligheter till yrkesorienterad praktik.
- Komplettering av ett eller flera ämnen för elever som alltför sent upptäcker att de borde gjort ett annorlunda tillval på högstadiet.
- Komplettering för elev som har för lågt betyg i ett förkunskapsämne eller för lågt betygs genomsnitt för att komma in på önskad linje för vidareutbildning.
- Hjälp till studietrötta elever att få en plats i arbetslivet genom speciell arbetsförmedlingsinsats eller arbetspraktikplats. Dessa arbetspraktikplatser skall erbjudas till ungdomar som varit arbetssökande i tre månader. Arbetspraktikplatserna skall vara i upp till sex månader och i första hand anordnas inom den privata sektorn.

Våra förslag överensstämmer med dessa principer. Regeringens förslag innebär att den i vissa avseenden anammade våra tidigare förslag.

2.1 Utbildning för arbetslivet

Av avgörande betydelse för en ung människas framtid på arbetsmarknaden är att hon eller han när det är dags att lämna grundskolan får möjlighet att välja en utbildning som motsvarar hennes eller hans intresse och förutsättningar. Det är också nödvändigt att den unge får en realistisk bild av arbetsmarknaden. I dag finns det, som bl a AMS påpekat, problem med att vissa utbildningslinjer inte ger kunskaper och färdigheter som motsvarar efterfrågan på arbetsmarknaden. Det gäller t.ex. i stora delar kontorsutbildningen. Resultatet är att efter två års yrkesinriktad utbildning står många med kvalifikationer som inte är efterfrågade på arbetsmarknaden.

På andra platser finns det stor efterfrågan på utbildad arbetskraft samtidigt som alla platser inte kan fyllas vid passande utbildningslinjer. Det gäller verkstadsutbildningar i t.ex. Göteborgsregionen.

Även med en reformerad praktisk yrkesutbildning finns det risk för att tillströmningen till vissa utbildningar överstiger arbetsmarknadens behov. Detta bör i första hand angripas genom studie- och yrkesvägledning som ger en realistisk bild av arbetsmarknaden och som visar fördelarna med att välja utbildningar där stor arbetskraftsefterfrågan kan förutses.

Det är också väsentligt att en ung person som är arbetslös får möjlighet att komplettera sin utbildning med längre eller kortare kurser. För personer under 20 års ålder bör dessa utbildningsinslag normalt genomföras inom ramen för skolsystemet.

3 Inskolningsplatser

Regeringens nya förslag innebär på flera punkter att den tagit intryck av de förslag som vi tidigare framfört. Bl.a. föreslår regeringen att den unge arbetslöse skall ha tid att söka arbete på egen hand. Regeringen föreslår en treveckorsperiod. Därefter skall intensifierade arbetsförmedlingsinsatser med jobbsökaraktiviteter insättas under fyra veckor. Ungdomar som deltar i jobbsökaraktiviteter skall få samma ersättning som om de deltog i arbetsmarknadsutbildning.

Regeringen föreslår att den unge redan efter 7 veckors arbetslöshet skall få en inskolningsplats. Ungdomar som går ut skolan på vårterminen skall dock inte anvisas inskolningsplats före den 1 november samma år.

Så kallade avtalade inskolningsplatser skall ge arbetsgivaren rätt till statsbidrag om högst 50 procent av den totala lönekostnaden under sex månaders tid. Denna tid skall kunna förlängas om det finns särskilda skäl. Tanken bakom förslaget är enligt regeringen att under det aktuella halvåret skall staten stå för inskolnings- och handledningskostnader och att arbetsgivaren skall stå för en lönekostnad som motsvarar den unges produktiva insats. Avtal förutsätts mellan arbetsmarknadens parter. Avsikten är att den unge skall fortsätta på arbetsplatsen även efter att den stödberättigade perioden avslutats. Avtalade inskolningsplatser skall kunna finnas både inom privat och offentlig sektor.

Den andra formen av inskolningsplatser – så kallade särskilda inskolningsplatser – anknyter i hög utsträckning till de tidigare ungdomslagsplatserna. Särskilda inskolningsplatser skall ordnas inom den offentliga sektorn. De

särskilda inskolningsplatserna är avsedda för de unga som av olika skäl inte kan placeras på avtalade inskolningsplatser. Om inte arbetsförmedlingen kan få fram tillräckligt många särskilda inskolningsplatser från offentliga arbetsgivare på frivillig basis kan arbetsförmedlingen rekvirera en plats från den arbetslöses hemkommun.

Särskilda inskolningsplatser skall omprövas varannan månad och är således inte avsedda att leda till en permanent anställning hos den aktuella arbetsgivaren. Snarare är dessa platser avsedda att ge den unge arbetslöse en tillvänjning till arbetslivet. Det är ur social synvinkel viktigt att unga människor inte går sysslösa. Särskilda mer generösa regler föreslås för handikappade ungdomar.

För särskilda inskolningsplatser hos offentliga arbetsgivare, platser som ytterst av länsarbetsnämnden skall kunna rekquireras från den unges hemkommun, föreslås statsbidrag utgå med 100 procent av lönekostnaden vartill lämnas ett administrationsbidrag med 5 procent av den totala lönekostnaden.

Inriktningen i regeringens förslag är positiv. Likväl finns det anledning att på väsentliga punkter resa invändningar.

3.1 Generell anställningssubvention

Det normala måste vara att varje ung människa själv söker sig ut på arbetsmarknaden och utvecklar sin egen självständighet och kreativitet. Detta är ett viktigt moment för den unges självkänsla och fortsatta vuxenliv. Regeringens förslag riskerar att styra in ungdomarna mot myndighets- och bidragsberoende.

Det finns risk för att de avtalade inskolningsplatserna utvecklas till generella subventioner till företag som anställer ungdomar. Möjligheterna till statsbidrag kan medföra att såväl privata som offentliga arbetsgivare blir mindre benägna att på normalt sätt fylla sitt personalbehov med ungdomar. Därigenom kan det bli svårare för ungdomar att på egen hand finna ett arbete. Det kan innebära att den fas av intensifierat arbetsökande i arbetsförmedlingarnas regi som inleds efter tre veckors arbetslöshet inte heller leder till arbete, eftersom arbetsgivaren har ett ekonomiskt incitament att förhålla anställningen någon tid för att kunna komma i åtnjutande av lönesubventionen.

En sådan utveckling skulle kunna innebära att stödet inte får den nödvändiga inriktningen mot de ungdomar som har verkliga problem.

Den tid under vilken en ungdom väntas aktivt söka arbete, dels helt på egen hand, dels genom så kallad jobbsökaraktivitet, bör därför inte understiga tio veckor. Först därefter bör han eller hon kunna få en avtalad inskolningsplats. Om inte detta är möjligt skall särskild inskolningsplats anordnas. För ett fåtal ungdomar med sociala problem kan det vara motiverat att de får en särskild inskolningsplats redan efter kortare arbetslöshetstid.

Det förslag innebärande möjligheter till provanställning upp till ett år som vi framför i annan motion, A1988/89:A753, skulle ge bl.a. ungdomar ökade möjligheter att på vanligt sätt få arbete på den öppna arbetsmarknaden.

Ett flexibelt lönebidrag enligt den modell vi föreslagit och den utvidgning av AMS försöksverksamhet med flexibla lönebidrag som vi ställt oss bakom i AU1988/89:12, skulle avsevärt underlätta möjligheterna för arbetshandikappade ungdomar att komma in på den öppna arbetsmarknaden.

Om dessa möjligheter utnyttjades, skulle antalet platser i inskolning och särskild inskolning kunna reduceras.

Mot. 1988/89

A5

3.2 Regional avgränsning

Det kan starkt ifrågasättas om särskilda stöd till arbetsgivare som anställer ungdomar över huvud taget skall utgå i den arbetsmarknadssituation som nu gäller. Bristen på arbetskraft är påtaglig. Ungdomar har nu och under kommande år bättre möjligheter än på mycket länge att på egen hand få arbete.

Det finns emellertid påtagliga regionala problem. Det avtalade inskolningsbidraget borde därför begränsas till de regioner där sådana problem finns och kan väntas bestå under de närmaste åren. Sådant bidrag bör inte utgå i storstadsregionerna. Däremot kan det av sociala skäl finnas anledning att låta det särskilda inskolningsbidraget utgå i hela landet.

Regeringen bör bemyndigas att besluta om en sådan geografisk avgränsning.

3.3 Stödnivån

Regeringens förslag innebär att ungdomar som deltar i arbetsökaraktiviteter skall få samma ersättning som om de deltog i arbetsmarknadsutbildning. Enligt vår mening är jobbsökaraktiviteterna, som normalt pågår maximalt fyra timmar per dag, inte jämförbara med arbetsmarknadsutbildning. Ersättningsnivån bör därför, för de ungdomar som inte täcks av arbetslöshetsförsäkringen, vara lika med KAS-ersättning.

3.4 Kommunernas uppgift

Regeringens förslag innebär att kommunerna har en plikt att ställa upp med särskilda inskolningsplatser för de ungdomar som inte kan placeras på annat sätt. Statsbidragen till de särskilda inskolningsplatserna som ordnas inom den offentliga sektorn skall utgå med 105% av lönekostnaden.

I de delar av landet där arbetsmarknadsläget är besvärligt kommer det troligen att finnas en del ungdomar som inte kan få arbete på den vanliga arbetsmarknaden. I de allra flesta fall torde det finnas förutsättningar att finna kortvariga arbetsuppgifter inom den offentliga sektorn. Strävan måste vara att snarast möjligt överföra dessa till avtalade inskolningsplatser eller ytterligare utbildning.

Regeringen föreslår att statsbidraget skall motsvara hela lönekostnaden. Enligt vår mening bör länsarbetsnämnderna kunna komma överens med upplåtare av särskilda inskolningsplatser om ersättningens storlek, vilken dock ej skall få överskrida 100% av lönekostnaden, varjämte bör kunna utgå 5% administrationsbidrag.

Det kommer emellertid att finnas ungdomar som är särskilt svåra att

placera. I många fall har de sociala problem. Kommunens socialtjänst måste aktivt medverka för att en ung person i samband med inskolningsplatsplaceringen skall kunna ändra socialt beteendemönster. Det är en besvärlig uppgift och det ställer därför också höga krav på lämpliga inskolningsplatser för dessa ungdomar. Många enskilda personer i företag och organisationer är väl lämpade för och beredda att åta sig sådana uppgifter.

Enligt vår mening finns det därför ingen anledning att begränsa de särskilda inskolningsplatserna till den offentliga sektorn. Även andra arbetsgivare bör kunna komma överens med arbetsförmedlingen om att ta hand om en ung, svårplacerad arbetslös under begränsad tid. Även om en arbetsgivare inte har möjlighet att bereda en arbetslös ungdom fast anställning, behöver det inte innebära att den unge inte kan göra någon nytta. Arbetsförmedlingarna skall i samarbete med kommunen kunna komma överens med privata företag eller organisationer att de skall kunna ta emot unga personer på en särskild inskolningsplats. I sådana fall får statsbidragets nivå anpassas efter förhållandena i varje särskilt fall upp till den tidigare angivna övre gränsen.

Det är angeläget att de särskilda inskolningsplatserna följs upp särskilt noga.

Hemställan

Det bör ankomma på utskottet att utforma erforderlig lagtext.

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motion anförts om förutsättningarna för ungdomars inträde på arbetsmarknaden,
2. att riksdagen beslutar att tiden, innan anvisning av avtalad inskolningsplats sker, skall vara tio veckor, i enlighet med vad som i motionen anförts,
3. att riksdagen beslutar att tiden, innan anvisning av särskild inskolningsplats sker, skall vara tio veckor, om inte särskilda sociala skäl föreligger, i enlighet med vad som i motionen anförts,
4. att riksdagen bemyndigar regeringen att besluta om i vilka regioner statsbidrag skall utgå till avtalade inskolningsplatser i enlighet med vad som i motionen anförts,
5. att riksdagen beslutar att ersättning till ungdomar i så kallade jobsökaktiviteter skall utgå med samma belopp som kontant arbetsmarknadsstöd i enlighet med vad som i motionen anförts,
6. att riksdagen beslutar att statsbidraget till särskilda inskolningsplatser maximalt skall kunna uppgå till 100% av lönekostnaden jämte ett administrationsbidrag motsvarande 5% av lönekostnaden i enlighet med vad som i motionen anförts samt
7. att riksdagen beslutar att även privata företag och organisationer skall kunna ordna särskilda inskolningsplatser i enlighet med vad som i motionen anförts.

Stockholm den 22 mars 1989

Mot. 1988/89
A5

Sonja Rembo (m)

Anders G Högmark (m)

Mona Saint Cyr (m)

Erik Holmkvist (m)

Ulf Melin (m)

Charlotte Cederschiöld (m)

Lars Ahlström (m)